

GLEDALIŠKI LIST

Državnega gledališča v Ljubljani

1943-44

DRAMA

15

LUDWIG FULDA:
OGNJENIK

LUDWIG FULDA:

Ognjenik

VESELOIGRA V ŠTIRIH DEJANJIH

PREVEDEL J. KOVIČ

Inscenator: ing. arh. E. FRANZ

Režiser: JOŽE KOVIČ

Osebe:

Edvard Henings, arhitekt	Nakrst
Sabina, njegova žena	V. Juvanova
Sodni svetnik Blom	J. Kovič
Vera Verena	Gabrijelčičeva
Kruse, stavbni vodja	Brezigar
Krescencija, Sabinina dojlja	Rakarjeva
Betka } služkinji {	Pugljeva
Tona }	Mazovčeva

Daljši odmor po drugem dejanju.

Obleke ge. Vide Juvanove in ge. Gabrijelčičeve izdelal modni salon
Danica Ravnikar, Gosposvetska c. 3. — Krzno tvrdka Rot.

Cena »Gledališkega lista« Lit. 3.—

GLEDALIŠKI LIST

DRŽAVNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1943/44

DRAMA

Štev. 15

LUDWIG FULDA:

OGNJENIK

PREMIERA 22. APRILA 1944

C. D.:

Iz kramljanja o tekočih vprašanjih

Star znanec in prijatelj gledališča me je ustavil in me spraševal o tekočem gledališkem delovanju. Ker so bila vprašanja stavljena v smislu zanimanja, ki ga ima najbrž tudi javnost, sem nekaj misli iz tega razgovora na hitro zapisal.

Nekoč si govoril o »duševno sproščeni, duševno stopnjevani in duševno heroični umetnosti«. Koliko si se v zadnjih mesecih mogel približati temu svojemu načelu? Kako si z uspehi zadovoljen?

Komur načelo ni samo prazen naslov, temveč nujna in logična posledica celotnega bistva, nazorov, čustev in prepričanj, temu prav za prav ni težko vztrajati pri svojih načelih. V mojem primeru je težavno edinole vprašanje starih, sedanjih ali sproti nastajajočih ovir in pa način, kako te ovire premagujemo. V nenormalnih časih so seveda tudi zapreke bolj ali manj nenormalne, upam pa, da se bodo sčasoma dale odpraviti tudi te, čeprav so navidezno nenevarne in nekoliko komplicirane. Vse gre in mora iti, če pomagajo znanju in darovitosti predvsem dobra in močna volja, jasni, stvarni nagibi in čisti, pošteni značaji. Če se hočemo torej razvijati v gledališču v »duševno sproščeno, duševno stopnjevano in duševno heroično umetnost«, se moramo v prvi vrsti mi sami izvajalci potruditi,

da se bomo duševno sprostili, stopnjevali in heroizirali, ker sicer nismo sposobni, da bi tako umetnost proizvajali in ustvarjali. Za velike zahteve pa je treba velikih sposobnosti, velikih moči in tudi veliko časa. Pri gledališkem udejstvovanju, delu in ravnanju je treba stalno misliti na to, da gledališka predstava ni nikdar samo proizvod posameznika, temveč da je posledica napora določene skupine, v kateri pa že po narodi, kaj šele po drugih odvisnostih delujejo najrazličnejše činjenice. Vzbuditi v zavest in v tej zavesti utrditi našo skupinsko zavest, naš občutek skupnosti, povezanosti, medsebojne odvisnosti, naš čut narodne, umetniške in javne odgovornosti — temu cilju veljajo trenutno moji prvi napor in prvi napotki. Nobeno resno delo pa se ne opravi čez noč. Zato se v tem kratkem času s kakšnimi posebnimi »uspehi« ali celo »zadovoljnostjo« seveda ne morem pobahati. Zlasti ne, ker v teh stvareh zadovoljen nikdar nisem bil in tudi nikdar ne bom. Veseli me pa, da ni slabše. In zdi se mi celo, da kaže, da bo počasi še bolje. Kdaj in kako — to ugotovitev pa prepustim rajši drugim.

Mi daš lahko nekaj podatkov o dosedanjih uprizoritvah?

Odkar sem nastopil novo službeno mesto, smo uprizorili v Drami 11 na novo pripravljenih del. Če upoštevamo, da je bil delovni čas do zadnjega zelo skrčen in da so vse predstave, v vseh pogledih dobro uspele, potem nam ni treba biti ravno najslabše volje. Svoje nazore oziroma deloma tudi motivacije za dela, ki sem jih režiral sam (»Cvrček za pečjo«, »Matura«, »Lepa Vida«), sem povedal že v pristojnih številkah Gledališkega lista. »Cvrčka« in »Lepo Vido« na primer bi spravil sploh rad v takoiimenovani »železni« repertoar našega gledališča, ki ga bo treba seveda šele počasi izoblikovati in zgraditi. Z Leskovčevo »Vero in nevero«, (ki je bil že v prejšnjem načrtu), smo se dostojno oddolžili spominu pisatelja, ki je bil kljub tehnični nedovršenosti gotovo med našimi največjimi povojnimi dramskimi talenti. Iz komedijskega repertoarja smo se odločili za Molierovega »Namišljenega bolnika«, Kleistov »Razbiti vrč« (prvi Kleist na slovenskem odru!) in za Anzengruberjevo »Slabo vest«, pri čemer smo upoštevali, razen gledaliških seveda, zlasti literarne in socialno-etične vidike. Izredne uspehe ža-

nje v delni novi razdlitvi vlog tudi že preizkušena Fodorjeva profsorsko-šudentovska veseloigra »Matura«, ki je bila doslej še vedno do zadnjega razprodana. Od mladinskih iger smo imeli 10 predstav Foersterjeve plemenite igre »Robinzon ne sme umreti«, za otroke pa je poskrbela predvsem v zvezi s sv. Miklavžem Golieva, v režijskem in igralskem pogledu nekoliko popravljena »Snegulčica«. 60 letnico Pregla smo proslavili z uprizoritvijo njegove svetopisemske drame »Azazel«. Krajšave dramaturga prof. Modra, inscenacija arh. Gajška, glasba prof. Tomca, temeljita režija M. Skrbinška in vestnost naših izbranih igralskih moči — je v izdatni meri pripomoglo k lepemu uspehu te zlasti jezikovno in idejno pomembne tragedije. Čeprav nismo napravili nikakih čudežev, vendar lahko rečemo, da se kljub nenadnim in hitrim premikom nismo nikjer ponesrečili in to je za sedanje razmere že precej.

Kakšne načrte imate za bližnjo bodočnost?

Mislim, da je repertoar do konca letošnje sezone določen in izbran in ga lahko tudi takoj objavim: po zabavni in razvedrilni Fuldovi štiridejanki »Vulkan«, bodo sledila še naslednja dela: klasična španska komedija Moreta »Dona Diana, Schönherrijeva ljudska, življenska igra »Zemlja«, Schillerjeva dolgo napovedana »Maria Stuart«, Cassellova originalna, okultna igra »Smrt na dopustu« in verjetno še dve slovenski izvirni deli iz vrst mlajše in najmlajše sloveske literarne generacije, katerih imena pa si za zdaj še pridržimo.

Kaj misliš o našem gledališkem ansamblu?

Gledališki ansambel je pglavitni, prvi in zadnji nosilec gledališke ideje. Brez dobrega ansambla je tudi najbolj visoka literarna ali umetniška ideja brezpomembna in mrtva. Zato mu je treba posvečati največjo pozornost. Prve naloge vodstva v gledališkem ansamblu se mi zde: stare vrednote gojiti in utrjevati, zanemarjene odkrivati in pravilno zaposlovati, nove iskati in razvijati. Zlasti strogo bi moralo biti izbiranje pri razdeljevanju vlog in še strožje pri novih namestitvah. Igralska služba ni šala in ni samo veselje. Igralska služba je poklic. Poklic pa je: naravna darovitost in strokovna izobrazba. P r a v i l n o, kar ni vedno isto kot p r i j e t n o

— ravnanje z gledališkim ansamblom je največja skrivnost ali pa tudi najranljivejša točka vsakega gledališkega vodstva. Podrobnosti o ansamblu bom povedal na drugem mestu, tukaj povem lahko samo to, da imam v tem vprašanju pred očmi samo troje in sicer: dvigniti ansambelsko etično zavezo, dvigniti ansambelsko soigro in dvigniti v celoti in posameznem ansambelsko kvaliteto.

Kakšni so tvoji pogledi na našo gledališko kritiko?

Predvsem: resnicoljubni. Pravo gledališče si dobre kritike naravnost želi. O tem pa sem že toliko pisal, da mi je kar nerodno se znova in znova ponavljati. Poudarjam samo venomer eno in isto: Kritika mora imeti, poleg daru in znanja, še pogum, samostojnost in resnicoljubnost. Vse to in sicer v obilni meri. Potem ima kritika smisel. Drugače je kritika samo bolj ali manj razgledano dnevniško poročilo. Vse to je že prav lepo in razločno raztolmačil v več podlistkih Božidar Borko. Pri tej priliki se ne morem zadržati, da ne bi izrekel svojega obžalovanja nad dejstvom, da sta dva tako sposobna človeka kakor sta dr. Fr. Koblar in prof. Fr. Vodnik opustila gledališko kritično pisanje. Kakor znano, sta ta dva gospoda tudi edina dva slovenska profesorja za dramaturgijo in gledališko zgodovino. (Oba podučujeta na Glasbeni akademiji.) Upam pa in zelo želim, da bi se obadva na tem polju še kdaj »reaktivirala«, kar bi bilo našemu gledališkemu delu gotovo samo v korist.

Kaj misliš o našem občinstvu?

Podrobnejšo analizo našega občinstva sem svojčas že objavil. Začasno se seveda zavedamo, da ljudje ne hodijo v gledališče samo iz »čiste žje in hrepenenja po visoki umetnosti«, temveč da igrajo vlogo še drugi vzroki, ki niso vedno in pri vseh samo in čisto umetniški. Razni razlogi povzročajo, da vlada za gledališče zdaj prav za prav konjunktura. Važno je, kako zdaj vodstvo to »konjunkturo« izrablja, ali v nižje ali pa v višje svrhe. Da se izognem predolgemu govorjenju: za nas mi je važno in zelo značilno dejstvo, da je bila ta toliko obrekovana in — tudi od naše kritike brez pravega poguma sprejeta — Cankarjeva »Lepa Vida« pri prvi ponovitvi do zadnjega razprodana in sicer tako, da so zasedli celo priklonjene sedeže. Mislim, da je s tem naše občinstvo svojo zrelost do-

volj dokazalo. Dokazalo je tudi, in to že večkrat, da ima svoje gledališče še za kaj drugega kakor samo za lahkotno, družabno zabavo ali pa za ceneni in plehki uživatelski »špas«.

Jože Kovič: **Fulda in njegov „Ognjenik“**

So ljudje, ki znajo narediti iz mušice slona in znajo tako spretno preslepiti človeka, da ne loči črnega od belega in obratno; ljudje, ki umejo neznatne, nepomembne dogodivščine zgneisti v dozdevno silne dogodke; neznatni vetrič razpihnejo v vihar, s komaj vidnim oblačkom zatemnijo nebo, da se užigajo in krešejo strele na njem: ti ljudje so povsod doma, lažni vseznalci in pravimo jim na kratko — šarlatani.

Tudi Ludwigu Fuldi, ki je bil na koncu prejšnjega in v začetku tega stoletja zelo upoštevan in priljubljen gost najpomembnejših osrednjih gledališč (Dunaj - Burgtheater, Berlin - Deutsches Theater in Deutsches Schauspielhaus, Dresden itd.) in kjer so njegova dela uprizarjali pomembni režiserji z najbolj vidnimi igralci kot Kainz, Matkovsky, Sorma, Gessner, Retty, Bleibtreu itd. itd., je prestroga, skoro sadistično samoljubna in ozkosrčna kritika očitala literarno šarlatanstvo. Fulda, znan tudi kot temeljit in dober poznavalec ter prevajalec Shakespearea, se je res poizkusil v najbolj različnih in najbolj nasprotujočih si panogah dramskega izražanja; pisal je v prozi in verzih, pisal je pravljične igre »Talisman«, »Kalifov sin« (v verzih), z dramo »Herostrat« (v verzih) se je skušal poglobiti v grško mitologijo; znani so njegovi igrokazi: »Sin in gospod«, »Zapitek«, »Dvojčice«; satirično zabavne so njegove vesele igre »Bedak«, »Med štirimi očmi« in druge. Dramatikovo vsestransko delovanje in, rekli bi, vseznanje in poseganje v najrazličnejše dramske zvrsti, pa ne gre prisojati pisateljevi špekulativnosti in hlastanju za literarno osebnimi senzacijami, temveč je plod obširnega, temeljitega znanja in nenehne ter neugnane pisateljeve marljivosti. Fulda ni duhovni velikan, ni človek, — da ostanemo pri rojakihi, — Hauptmannove samoniklosti in samobitnosti, po drugi strani pa po svoji iznajdljivosti in mnogostranosti prekaša mestoma presentimentalne in preenolične, Sudermannove igre. V Fuldovih pesnitvah je vedno

nekaj zdravega, vedrega, čeprav ni zajeto iz dna in prav tako ne dojeta in dognano do dna.

Fulda se v veseloigrah najrajši kreta v naturalizmu; zanima ga predvsem današnji, moderni čas in zlasti še takoimenovani moderni zakon, ki si ga je z zelo bistrim očesom vzel na muho prav v štiri-dejanski veseloigri »Ognjenik«.

Tega »Ognjenika« se nam nikakor ni bati; njegovo žrelo ni široko in ne pregloboko, tudi ne vsebuje tistih skrivnostnih, večno zagonetnih in grozotnih sil, ki silijo človeka k razmišljanju in razglabljanju, ki ga razumsko in duševno pretresajo do dna in so včasih usodna zanj; lava Fuldovega »Ognjenika« je precej pohlevna, njen izbruh in izliv sta prej podobna toplemu, žuborečemu vrelcu kakor pa tekoči, peklensko vroči, goreči smoli.

Domače ognjišče, ki sta si ga ustvarila arhitekt Henings in njegova žena Sabina, oba lepà, oba mladà, oba zaljubljena in morda prav zato tako čustveno združljiva, to skromno ognjišče je Fulda razpihal v — ognjenik zakonskega življenja. Neznatna, ničeva, nepomembna nesoglasja, malenkostna, medsebojna trenja izzovejo zakonske prepirčke, ki se razbohotijo v prepir, v vik in jok, dokler se zopet vse ne poleže in umiri do novega izbruha, ki je silnejši od prvega in povzroči celo ločitev dveh naivnih, koleričnih ljudi... Take zadeve so neznansko preproste, skrajno resnične, a silno vsakdanje; in ker so silno vsakdanje, utegnejo biti tudi silno dolgočasne in največkrat bridko mučne, in ki jih more odersko dojemljivo uspešno oblikovati bodisi v drami, bodisi v veseloigri le gledališko zelo spretna roka. In v spretnosti je Fulda precej veččaka. Pa še to: Fuldov smeh je deloma tudi satiričen, ironičen in noče biti samo v zabavo, temveč do neke mere tudi v — pouk.

Če gledaš ali bereš Fuldove veseloigre, ti je, kakor bi čolnaril po mirni jezerski gladini; kdaj pa kdaj zapihlja vetrič, čolniček se nalahko in v razvedrilo zaziblje, hkratu pa se spomniš ali vsaj zaslutiš, da je pod teboj jezero, dno, življenje, tisto življenje, ki je na zunaj mirno, lepo uglajeno, večkrat tudi bizarno našemljeno, na dnu pa tako skrivnostno, nepojmljivo, iz časov v čase nedoumljivo in veličastno, a v raznih okoliščinah tudi zmaličeno in groteskno...

Pomenki s prijatelji gledališča

KULTURNIKOVA IZPOVED

»Jaz, Primož Kulturnik s pridevkom Večni in Nespremenljivi, pozdravljam vse brate in somišljenike doma in na tujem ter jih pozivam, da se z menoj vred ponosno trikrat potrkajo na svoje kulturne prsi, rekoč: Mi smo kulturni, kdo nam kaj more? Obiskujemo razstave, beremo knjige vseh vrst od prijetnih anekdot do dolgočasnih blagajniških sklepov, poslušamo radio in skrbi nas izobrazba preprostega ljudstva, vemo na pamet filmske igralce in njihovo pot, kupujemo bibliofilske izdaje in še druge lepo vezane knjige ter jih vestno postavljamo v svoje mahagonijeve omare, da morejo tudi navadni smrtniki prebivati v naši bližini, trdo pestimo postrežnice, da skrbno brišejo z njih prah in preganjajo molje, hodimo ob vsakršnem gostovanju tujega virtuoza na koncerte ter sedamo v blagodejen zgled na najdražje prostore, radi obiskujemo gledališča, kajti to je naša uradna izkaznica, naš drugi dom, merilo naše kulturnosti. Moramo pa biti še prav posebej previdni in zgledni. Prava kulturnost namreč ni v tem, da drvimo kar od kraja k vsaki stvari, kakor počne nekulturna raja, ki ji je domače ime že zadosti jamstva za vredno delo, prava kulturnost — in na to smo ponosni — je namreč v vzvišeni presoji vrednega in nevrednega, plemenitega in neplemenitega, umetnine in zmazka. To pa je žal postavljeno v padec in vstajenje vsega našega rodu. Dogodi se namreč, da v gledališču uprizore narodnostno in idejno tuje delo, o katerem pa so rojaki že dosti jasno povedali, da je umetnina. Tako nam je prihranjeno zamudno brskanje po leksikonih in hkrati prihranjena kulturna blamaža. Vemo, kaj gremo gledat, zato tedaj velja, če le kdaj: Vsi v gledališče! In res, dvorana je na mah razprodana! Zgodi pa se potem tudi, da domači igralci, najboljši umetniki, isti, ki so pred tednom oživili tujo umetnino, z ljubeznijo pripravijo domače delo, ki še ni preplezalo narodnega plotu, o katerem pa bi nekateri domači kritiki radi vedeli, da bi se lahko mirno pomerilo z dobršnim delom tovrstne tuje literature, kateri je

bilo spričo naše uvidevne kulturnosti dano, da smo jo lepo sprejeli. In v tem primeru doseže naša kulturnost višek, superlativ brez primernika! Ta presežnik kulturnosti pa nikakor ni v tem, da bi navalili na gledališče, da bi se trgali za vstopnice, da bi hoteli podreti blagajno, da bi kratko in malo vdrli v dvorano in si poskušali brez vstopnice izsiliti vsaj tesen prostorček nekje za vrati. Ne, takšna kulturnost bi bila barbarska in nevredna naše vzvišene plemenitosti. V svoji preudarni kulturnosti vemo: Če je bil že za tuje delo tak naval, kakšen bo šele za domače! Nima smisla, da bi se gnetli v „kači“ za vstopnice! In tako iz strahu pred razprodano hišo ostanemo doma, niti ne telefoniramo niti ne pošljemo ne služkinje ne hišnikovega sinu ne dijaka iz soseske, da bi se vsaj bosopetec na svoje oči prepričal o strašnem navalu na blagajno, o katerem smo slutili v svoji kulturni modrosti. Ker pa je o nas kulturnikov znano, da smo v svoji miselnosti enotni, tako rekoč kompaktni, se kajpak primeri, da je večina kulturnikov istih misli in da je gledališče ob premieri domačega dela prazno, prazno ob Cankarjevi, Jurčičevi in Pregljevi slovesnosti. Zato je vsakršno zgražanje nekaterih, ki bi iz tega radi skovali kulturni škandal, zlonamerno in neutemeljeno. Nas ne zadene nobena krivda. Mi smo kulturniki, kdo nam kaj more! Kaj ne skrbimo čez mero marljivo za svoj kulturni sloves, kaj ne brskamo po vsem svetu za viri o svoji kulturnosti, kaj se ne sklicujemo po pravici lahko vsak trenutek na domačo knjižno produkcijo, ki mora vendar imeti svojo gospodarsko osnovo in jo tudi ima v pošteno plačanih izvodih, ki se nam kopičijo po knjižnih omarah? Kaj ni več kot jasno, da ne moremo storiti več? Za vsak gledališki neuspeh pa vendar ne moremo biti odgovorni. Večjo napako in večji greh napravi ob takem primeru kulturni kronist, ki se ob podobnih dogodkih razpiše za večne čase. Kakor da kulturnik ne bi imel večjih in tehtnejših dolžnosti, kakor je obisk gledališča! Gledališče bo namreč prešlo, mi pa ne bomo prešli!»

Herausgeber: Die Intendanz des Staatstheaters in Laibach. Vorsteher: Oton Župančič. Schriftleiter: C. Debevec. Druck: Maks Hrovatin. — Alle in Laibach. Izdajatelj: Uprava Drž. gledališča v Ljubljani. Predstavnik: Oton Župančič. Urednik: C. Debevec. Tiskarna Maks Hrovatin. — Vsi v Ljubljani.